

Недобре дівчисько

Ніна Бічуя

Вітер, налетівши з розгону, вдаряється об хату, мовби намірився зрушити її з місця, але, не здужавши, лютує, стогне, виє — і далі одчайдушно котиться степом. Кажуть, що той шалений вітер пригнався у степи з моря. Розгуляний, розгуканий, наче розтривожений кінь. Здається, коли б міг, то землю з коренем видер би.

Галька звикла до вітру, він її не дивує й не полохає, відколи себе пам'ятає — знайома з тим вітром, з тим золотавим степовим простором, з неоглядною безмежністю, з далеким літнім голубуватим маревом і ніби трохи самотнім острівцем села.

Якби вітер можна було утримати в долонях, Галька прип'яла б його до старезного дуба, тричі обмотавши довкола стовбура вітрову розкошлану, розкуйовджену бороду.

Юрко сміється:

— Ти, дівонько, як ще моїх казок наслухаєшся, то й сонце у гарбу схочеш впрягти, як колись у Стародавній Греції трапилося.

— Сонце? В гарбу? Отак, як вола?

Галька дивиться вгору, крізь примружені повіки, щоб побачити сонце, котре хтось колись намагався упрягти й підкорити.

— Ну, не так, і не в гарбу, а трохи схоже щось було...

— А там, де ти живеш, — нема ані степу, ані несходимого шляху, все тільки дерева та ліси? — в котрий уже раз допитується Галька, натягуючи на подряпані коліна блаженську спідничину. — А в лісі ж як? Ні дороги, ні сонця не видно поміж деревами? І дерева — під самими хмарами? А хмари за них не чіпляються?

Дівчинці не віриться, що в тому чудному краю, де самі ліси, котрі поспиналися на схили високих гір, дерева такі ж завбільшки, як ота самотня тополя, що стоїть край їхнього села.

Юрко розповідає дівчинці про ліс. Трохи є в тих оповідках лукавої вигадки, але Гальці подобається все вигадане й незвичайне. Чим більше дає волю фантазії Юрко, тим тихішою, припущено-заслуханою робиться Галька, очі її тьмяніють, більшають, стають тривожні й очікувальні, наче вона сподівається: ось зараз, цієї миті, всі Юркові казки обернуться правдою.

Сидячи просто на землі, вона забуває натягати на босі п'яти спідничину, а ногам уже трохи прохолодно, бо спадає вділ не запряжене в гарбу сонце, пригасають у степу соняшники. І звідкілясь з-за обрію вибивається й шириться вечір.

На Гальчиній щоці — подряпина, червоняста подряпина. Учора впала з горища, потовкла коліна, збила собі лікоть. Але то все — дрібні, мізерні неприємності, про які не хочеться згадувати, коли Юрко розповідає про ліс. Юрко ж говорить щось веселе — і Гальчині очі раптом зблискують, навіть у сутінках видно, які вони блискучі та чисті, ніби тільки їх і вмила щойно криничною водою, забувши протерти запорошене личко.

Схилялась якось Галька над цямринням криниці, хотіла аж до дна усе побачити, бо кажуть люди, що там, глибоко, живе старий водяник. Та замість водяника трапився їй дід Дмитро.

Відігнав од криниці, покивав бородою, костуром пригрозив:

— Ану йди геть! Не зазираєш, бо воду зурочиш. У тебе очі погані, ач які чорні!

Хотіла б Галька знати — жартував дід чи правду казав? Бо коли жартував, то лихий був жарт, од нього зробилось сумно й прикро, аж заболіло щось у горлі. А коли правда? Он мама теж не раз гнівається:

— І чого позираєш на мене тими своїми зіньками чорними, як вовчєня? Онде сусідка говорила, що колись на неї такими циганськими очима глянув хтось — то вона й засліпла аж на три дні...

Поглядаючи на Юрка, Галька ловить ту мить, коли він трохи примовкає, розповідаючи про ліс, і запитує:

— А що, Юрку, в мене очі погані?

Хлопцеві те питання спершу здається смішним, він здвигає плечима, хмикає, але для Гальки, мабуть, його відповідь багато важить, бо вона уперто допитується:

— То ти таки скажи — погані в мене очі?

І зазирає Юркові в обличчя, намагаючись вичитати щось. Зараз хлопець уже приглядається до тих розширених, глибочених очей і раптом ніяковіє, ніби й справді Гальчин погляд має якусь дивну силу.

— Не знаю,— каже він,— звідки я знаю? Очі як очі. Як у всіх людей,— стверджує він врешті, радий, що знайшов таки відповідь, і сам не відає, яку втіху має Галька від того, що хоч хтось на цілїм світі сказав, ніби вона — як усі люди. Бо ж завжди тільки одне й чує: все в тебе, Галько, не так, як у людей; все ти, Галько, не по-людському робиш; все ти, Галько, якась не така, як люди... І не знає дівчинка, чи й справді так і є, чи то вона зробилась на людей не схожою, бо люди про неї так кажуть. І як би там не було, а вже віддавна повелось: коли десь пороблено якусь шкоду, чи бешкет, а чи сварка виникла, то неодмінно мусить бути в тому Галька замішана, мусить бути винна, Галька — і ніхто більше. Мати шмагає Гальку нещадно за всі вчинені й невчинені провини, а дівчинка, дикувата й бистра, мов нічийне кошеня, видається, пручається, а потім в темному закапелку приречено вишіптує:

— Така буду, така й умру, бо в мене очі погані, ти сама казала!

...Тоді, як Юрко приїхав, стояла Галька під неоковирною, покрученою сливою і обдирала з неї глей, жувала його, смакуючи. На цій сливі за хатою Юркового дядька глей був найкращий, зверху обтягнутий прозоро-брунатою шкіркою, а всередині — клейкий, тягучий, чіпкий — аж приставав до зубів і піднебіння, і не було для Гальки більшої насолоди, як віддирати язиком глей від зубів.

Галька стояла й стояла собі під сливою, вже й глей надокучив, і робити було нічого, а вона все стояла, і достоялася врешті, бо Юрко вийшов з хати, помітив ту покручену сливу і малу дівчинку під нею, підійшов і сказав:

— Добрий вечір, дівчино! На сливки прийшла?

Галька кхекнула, бо глеєм ніби приліпило язика до піднебіння, і замість відповіді простягла на розтуленій липкій долоні все той же глей.

— Смачно? — поцікавився хлопець, потім і собі відколупнув: — Ого, ще й як!

Стояв поряд з дівчинкою — високий, чубатий, бо нестрижений за літо, а ремінь на ньому — широченний, поцяцькований мідними кружечками. Такого пояса Галька досі ніколи в житті не бачила.

— До школи ходиш?

— Угу,— врешті ворухнула язиком Галька, не одриваючи погляду від дивовижного візерунка на Юрковім поясі та від почепленого при ньому чудного їжакуватого чоловічка.— Угу. В другий перейшла.

— Ясно. А чом же ти, як малятко-дошкільнятко? Каші мало з'їла?

Гальку про таке вже не раз питали, однак вона звичайно гнівалася і відповідала: вашої ж не переїла,— або й ще сердитіше. А тут раптом усміхнулась і призналась:

— Мало. Не люблю кашу. Кисіль смачніший.

— І я так вважаю. А казки любиш?

— Чом би й ні?

— Приходь надвечір коли — розкажу. Страшну-престрашну. Не злякаєшся? Прийдеш?

Зробивши люту гримасу, Юрко зашипів: взжжжжж... Галька й собі змружила очі, наморщила носа — обоє засміялись так голосно, що аж горобець на сливі ніби злякався й метнувся геть.

— То прийдеш?

— А чом би й ні? — відказала дівчинка — і прийшла. Приходила відтоді на Юркові казки мало що не кожного дня, водила за ним отими своїми чорними очиськами, ніби знову й знову хотіла пересвідчитись, що вона така ж, як усі люди, і випитувала в хлопця, аж докучала йому:

— То в мене очі не погані?

— Таж ні, зовсім не погані, гарні навіть,— нетерпеливився часом Юрко, а дівчинка ошасливлено усміхалася сама до себе і уявляла, як врешті зважиться знову зазирнути в колодязь і скаже:

— Не зазирай, бо воду зурочиш.

А Галька йому тоді відповість:

— Не наврочу, не журіться, діду! От лиш зачерпнуть люди відром — то скуштуєте.

Відро лунко впаде на темний, тугий круг води в колодязі. Крутитиметься під долонями, обпікаючи шкіру, корба. Галька допоможе утримати відро на стесаному роками цямринні. Дід Дмитро скуштує води, холодної, свіжої, аж ніби трохи солонуватої, з запахом усіх вітрів і зеленого гілля. Обітре бороду, гляне пильно на Гальку й скаже:

— Ну й добра ж вода, ну й смачна! Чи ж ти, дівко, часом не начарувала? Одколи живу, то такої доброї води не пив.

— Начарувала, начарувала! — засміється Галька.— Тільки ж очі в мене зовсім не

погані, а гарні навіть!

Тоді дід Дмитро ще раз пильно приглянеться й скаже:

— А й справді ж бо — гарні, і як я цього досі не бачив?

— Галько! Га-алько! Де ти там знову зeszла, враже дівчисько! — гукає мати.— А йди-но вже додому!

— Мама кличуть,— зітхає Галька.— З поля прийшли.

— Йди, коли так,— радить Юрко.— Не забудь лантуха, Галько!

Дівчинка бере лантух з нарізаною для кролів травою, але ще не рушає, обводить босою ногою поперед себе півколо, стріпує волоссям, немов хоче відігнати вечірню прохолоду:

— Ти докажеш завтра?

— Докажу,— сміється Юрко.— Доки поїду додому, то всі казки докажу.

Галька йде, тягнучи за собою лантух, і згадує: чи є якась причина в матері для сварки?

Кулешу зварила. Правда, трохи пересолену, зате ж зварила. Вони удвох з Юрком варили. У літній кухні, де глиною мащена невеличка низька піч, розпалили солом'яний бухкий та нетривкий вогонь, поставили казанок, залили водою добре перебране пшоно. Солонину Галька нарізала дрібними шматочками і гарно прирум'янила на сковорідці.

Юрко скуштував напівсиру ще страву, й аж губи йому скривило:

— Дівонько, ти в той казанок два чумацьких вози солі всипала!

Кулешу зварила. Хату забула підмести. Курей не загнала, теличку в лужку не відв'язала, додому не привела... Ой, таки ж теличку не привела додому! Галька притьмом звертає ліворуч, збігає вділ по сухій, зашкарублій стежці, вже темно, густі чорні тіні обступають дівчинку, щось недалечко важко дихає, ніби постогнуючи при тім,— Гальці аж душа обривається, серце стукоче мов шалене, мокра трава холодить ноги десь аж попід колінами... Ну й чудна! То ж теличка їхня пирхає, а вона злякалась. Галька всміхається, підходить до телички й гріється, притуливши долоні до теплої шиї тварини, а теличка знову зітхає.

Вертається Галька додому, ведучи на короткім налігачі теличку, а через плече в дівчинки — все той же лантух з травою.

— Ти, либонь, знову до Юрка ходила? Як будяк до свитки, причепилась! Нічого не робиш, побрехеньки дурні слухаєш. Парубкові що — приїхав та й літує собі, а ти вже й так налітувалась! Он страву пересолила, кури негодовані.

"Хата не метена, коса не плетена",— згадує собі Галька слова з якоїсь Юркової казки і прокрадається боком, все боком до хати, в закуток: аби не потрапити матері під руку. Вони їдять удвох кулешу, Гальці зовсім не смачно, бо й справді пересолила, а тут ще й мати словами досолує:

— Он у Оверчихи хтось глечика новісінького розбив. Почепила на тин — аж черепки самі на землі до вечора лежать. Питала, чи то не твоїх рук робота.

Мати дивиться на дочку, дочка ж не підводить очей з-над тарілки, мовчки виколупуючи з густого варива шматочок вишквареного смачного сала. Згадує собі,

була чи не була біля того тину? Може, й вона турнула глека, а може, він сам об землю гепнувся. Не все одно — чи так, чи інак, а нема глека, та й квіт. І говорити вже нічого, бо словами черепки до купи не склеїш. Мабуть, мати здогадується, що думає Галька, і пригрожує, помахавши ложкою:

— Ой, гляди ж мені, дівко!

Вночі, лежачи на ліжку, Галька дивиться в темряву чорнішими од тої темряви очима. Блимнуло — чи не чарівний вогник засвітився і зманює Гальку хтозна-куди? Під боком щось дуже муляє. Може, під десятима перинами, шовковими, м'якими, гарними перинами затаїлася горошина та й заважає спати Гальці-принцесі? Хіба ж може справжня принцеса спати на такій твердій постелі? Дівчинка вовтузиться, не може місця собі знайти, постогнує, аж мати спросоння озивається:

— Що тобі, Галю?

Те материне "Галю", ніжне, тепле й незвичне, аж сльози витискає з очей Гальці, вона здається сама собі справді покривдженою, хочеться скаржитись, хочеться, аби хтось погладив її ласкаво по голівці, пожалів.

— Горошина,— скривджено повідомляє Галька і вірить у ту горошину, і має її за причину усіх своїх бід.

— Що? Що? — не розуміє мати.— Горошина? То нащо ж ти гороху в постіль насипала? Сама не спиш — і мені не даєш...

Галька ще раз сумно зітхає, а далі вже тихо вдивляється в темряву, аж поки не засинає.

Вранці Юрко бавився іграшкою. Отим чоловічком, котрого носив при поясі. Той чоловічок був кудлатенький, крихтний, наче півмізинця, руки в кишеньки встромив, а в роті — цигарка. Чоловічок смалив її, наче який дядько. В крамниці Галька бачила таку іграшку, але не знала, що можна її . носити при поясі і що такий смішний чоловічок цигарки курить, пускаючи круглі і сизі кільця диму, попихкуючи навіть при тому.

— І як же воно в нього так ловко виходить?

Радий з її здивування, Юрко сміявся, але не пояснював:

— Сама здогадайся!

— Ні, ти скажи!

— Не скажу,— дражнився Юрко, почепивши знову чоловічка до пояса. Сьогодні Юрко поспішав у степ. Він уже пробував кукурудзу ламати — її тут називають пшінкою, і скиртувати вчився, а найкраще на баштані було. Розіб'єш об коліно кавун — і їж, виймай з нього солодку "душу", червону, як сонце. А й сонце котиться степом — розкраяний навпіл достиглий кавун. Поволі ступають м'якою дорогою воли, на гарбах високо, ніби аж попід небо, хиткою громадою викладене сухе, колюче й запашне сіно, і коли на тім сіні лежиш зверху, то світ колишеться, і ти сам, і аж тоді думаєш: а земля таки справді обертається довкола сонця, а воли наздоганяють сонце і день — і не можуть ніяк наздогнати. Небо угорі якесь чисте, аж прозоре, чекаєш навіть: ось одіб'ється у ньому все довкола — і степ, і гарба, і сіно, й ти сам — усе відіб'ється вниз

головою. Тепер же Юрко вибирався подивитись, як соняшники косять комбайном. Під кінець літа повитягалися вгору сухі соняшникові стебла; опадають потрохи в діл, десь діваються гарні жовті брилі з круглих соняхових голів. Рахують соняшники своє зерня під осінь...

— Ходи зі мною,— кличе Юрко Гальку, та вона чомусь відмовляється, не хоче йти, лиш просить хлопця принести соняшника, тільки щоб зернята були свіжі, соковиті, щоб пахли гарно, щоб вилючувались із м'якого лушпиння.

— Витребеньки якісь,— невдоволено каже Юрко, однак запам'ятовує добре, якого соняшника просить Галька.

Прийшов по ранкові день, а потому — вечір. Хлопець повернувся додому з величезним соняхом для Гальки. Найбільшого й найкращого на цілій плантації вибрав, на височенній нозі той сонях ріс, найдалі світа бачив. Зернята мав повні і аж соковиті. Юрко не втерпів, трохи видзьобав дорогою, сидячи на возі. Віз тарахкотів, деренчав, од того було весело, всі слова також деренчали й ніби підстрибували, як горох, сухий і жовтий, коли його сипонеш на долівку. Юрко навмисне довго й безнастанно вимовляв одне якесь довге слово, і воно видзвонювало в нього в роті, перекочувалось і стрибало.

Часом він наздоганяв жінок, котрі вертали з поля, жінки спритно, мало що не на ходу, стрибали на драбинястий віз, весело перемовлялись, називаючи одна одну по імені, ласкаво примовляючи: дівчата, дівоньки...

"Які ж вони дівоньки? — чудувався Юрко.— Галька — дівонька, а вони?"

Жінки завели пісню, були в них зовсім чисті, справді дівочі голоси, ніби голоси не могли постарітися ніколи. Звідки було знати Юркові, що ті жінки, знайомі здавна, не помічають власної сивини, не хочуть бачити погрубілих, набряклих рук, а пам'ятають себе такими, якими пам'ятати приємно й радісно, тому-то все — "дівоньки, дівчатка", та ще не зблякли, гарні степові голоси.

Молока вже напився Юрко, і вмився до сну — дядько зливав йому на плечі холодну, просто з криниці воду, а Галька чомусь не приходила, і соняшник трохи прив'яв і присох.

Було тихо. Чутно було навіть, як десь у когось — не знати, чи близько, чи далеко — цвіркає об дійницю молоко, а ще десь хтось викликає півня-заблуду: тю-тютю, і хтось чи то пробує грубезну колоду розпиляти, чи то так чим вжикає. І раптом через усі ті звуки викресався один, високий, різкий, жалісний.

Стоячи на порозі, Юрків дядько чистив свою вишневу люльку.

— Мабуть, то Гальку мати б'є,— мовби сам до себе, й не глянувши на Юрка, промовив він.— От ще дівка недобра, капосна! Видать, ніколи з неї толку не буде.

Галька кричала болісно, ображено, і хлопця наче підштовхнуло щось. Він побіг через городи, не розбираючи стежки, щоб захистити чи порятувати — хтозна, що йому тоді подумалося, коли біг. Задиханий, спинився на порозі Гальчиної хати. Мала відразу побачила хлопця, ніби чекала на його появу, шарпнулася 8 материних рук, мало не спіткнулась, кинувшись до Юрка:

— Скай, та ти скай,— благально просила Галька у гарячковому поспіху і в сльозах

гублячи звуки,— правда, що ти мені це дав, правда? Я ж тобі потому віддати, потому віддати,— втратила Галька думку. І, схлипуючи, розтулила долоню. Юрко побачив свою іграшку — малого, кудлатого курця. Мимохить мацнувши пояс,— таки не було там чоловічка, як же то так, він же чіпляв, добре пам'ятає, що чіпляв,— Юрко так само мимохить простяг руку по іграшку:

— Неправда, не давав я тобі того, Галько!

Тоненька засмагла рука як вломилась. Галька похилила плечі, чорними очима дивилася знизу вгору — на Юрків ремінь, поцяцькований мідними кружечками, на Юркове обличчя, і було в її погляді стільки здивування, стільки розчарованого гіркого здивування, що аж тепер тільки хлопець відчув себе якось ніяково. А ще біг рятувати! От і порятував... Він пробурмотів, звертаючись до Гальчиної матері:

— Мені... мені... нехай бере... Я дарую... Ви не бийте, вона хороша, вона ж... Я знаю...

Гальку раптом охопив гнів.

— Не треба мені того, не треба! Я погана, погана, в мене очі такі! Така буду, така й умру, така й умру! — вже не затинаючись і без сліз, закричала вона і, як розлючене мале звіря, вискочила з хати, шпурнувши Юркові під ноги іграшку.

Галичина мати без слова слідкувала за обома, і Юрко мовчав, а потому схилився, підняв іграшку. Замість цигарки у чоловічка в дірочці між зубами стирчала соломинка. Видко, Галька будь-що хотіла довідатись, як то він пускає кільця, Юрко подивився на Гальчину матір, а вона на нього й не глянула, ніби теж гнівалася за щось, ніби Гальку затим лишень била, що надумала взнати, як він при тому поведеться, а тепер уже все знала й не мала більше потреби дивитись на нього, на Юрка, й хотіла, аби він уже врешті йшов геть. І він пішов, тримаючи в руці злощасного чоловічка з соломинкою.

"Нащо я сказав? Але ж я сказав правду! Тільки нащо я казав?" — думав Юрко, а надворі ставало зовсім темно, всохла від бездощів'я трава поспіхом ковтала росу. Юрко знову почув, що хтось і досі шукає півня-заблуду, і все було, як перше,— і той самий вечір, і звуки, і сонях на лаві під хатою — все було таке ж, але все було зовсім іншим, ніби, не змінившись іззовні, переінакшилось усередині, в собі.

Сховавшись за стіжком. Галька уперто видивлялась туди, де розпливалася в туманних сутінках Юркова постать. Щосили мружачи очі, дівчинка терла рукою щоку, бо від солоних сліз щеміла подряпина.

— Я погана, я недобра, така буду... я тебе зачарую, ти обернешся на камінь, от побачиш — на камінь обернешся! — примовляла Галька й уявляла собі, як Юрко завмирає і від її закляття обертається на камінь, і вже не може рушити з місця, і хоч не відчувала зовсім від того втіхи, хоч робилося моторошно й хотілося самій собі затулити рота долонею, все одно упиралася в своєму гніві Галька:

— Я тебе зачарую, я тебе зурочу, три дні повіки не зможеш розклепити...

Юрко крадом поліз на горище, де було тихо й лежало сіно, щоб ніхто часом не почав допитуватися, за що ж били Гальку.

На лаві під хатою лежав собі великий і гарний соняшник.